

Charlotte Delbo

Egyikünk sem jön vissza

RÉSZLETEK

Reggel

A sötétség pereméről egy hang kiáltott: „Aufstehen!”. „Stavache”, visszhangzott a sötétség, és a megvilágítatlan mozgolódásban mindenki a végtagjait igazgatta. Már csak a cipőnket kellett megtalálni, hogy a földre ugorjunk. Szij csattan és húz végig azokon, akik nem elég gyorsan kerülnek elő a takaró alól. A stubova a priccsek közötti soron áll, szíjjal a kezében, a szíj felér egészen a harmadik emeletig, felér a priccsek közepére, és lesújt az arcra, az alvástól elgémberedett lábakra. Amikor már minden mocorgott, mozgott, amikor már mindenütt kirázták és összehajtogatták a takarókat, összekoccanó fémek csörömpölése hallatszott, a sötétség közepén gőz csapott bele a pislákoló gyertyafénybe, és kirajzolódtak a teáskondérok. Akik a kondérokot cipelték, most lihegve a falnak dőltek, légzésük szapora, kezüket a mellkasukra szorítva igyekeztek a szívük segítségére lenni. A messzi konyhákból jöttek, hiszen messze van a konyha, ha cipelés közben a hatalmas kondér füle szétvágja a tenyeret. Messze van a hóban, a tükörjégen vagy a sárban, ahol háromlépésenként lehet haladni, kettőt vissza, előre, vissza, elesve és feltápászkodva és visszaesve az erőtlen karok számára túlságosan súlyos rakomány terhe alatt. Amikor visszanyerik lélegzetüket, azt mondják: „Nagyon hideg van ma reg-

Charlotte Delbo (1913–1985) francia író, költő, Louis Jouvet majd Henri Lefebvre asszisztense, a második világháborúban férje mellett ellenállóként harcolt, amikor letartóztatták. Auschwitzba, majd Ravensbrückbe deportálták, összesen majdnem két és fél évet töltött koncentrációs táborokban. Az itteni részletek az *Egyikünk sem jön vissza* című kötetében szerepelnek, amelyet néhány hónappal felszabadulása után írt, de csak húsz évvel később jelentetett meg. Az egész kötet magyar nyelvű fordítása elkészült, megjelenés előtt áll.

gel, hidegebb, mint az éjjel.” És úgy mondják, „ma reggel”. Az éjszaka közepén járunk, alig múlt három óra.

Émelyítően gőzölög a tea. A stubovák fukarul mérnek belőle lázas szomjunkra. A legnagyobb részét megtartják maguknak, tisztálkodni. Persze ez a lehető legjobb felhasználása, és minket is elkap a vágy, hogy finom meleg vízben fürödjünk. Érkezésünk óta nem fürödtünk, még a kezünket sem mostuk meg hideg vízben. Most teával a kezünkben egyensúlyozunk, a csajka bűzlik a tegnapi levestől. A csajkákhöz sincs víz. A botütések, könnyöklések, ökölcspások, üvöltések zűrzavarában nagy küzdelem kézben tartani a teát. Szomjtól és láztól gyötörtén kavargunk a forgatagban. Állva iszunk, lökdösnek a többiek, félnek, hogy nem jut nekik, mások ki akarnak menni, mert azonnal ki kell menniük, amint felállnak, azonnal ki kell menniük. Utolsó sípszó. Alles raus.

Az ajtó a csillagokra nyílik. Minden reggel az érzés, hogy sosem volt még ilyen hideg. Minden reggel úgy érezzük, hogy bár eddig bírtuk, ez most már túl sok, nem megy tovább. A csillagok küszöbén megtorpanunk, hátrálni szeretnénk. Ekkor elszabadulnak a botok, a szíjak, az üvöltések. Az ajtó közelében állókat lökik elsőként a hidegbe. Majd a blokk végéből, botütések sűrűjében, egyetlen lökessel mindenkit a hidegbe taszítanak.

Kint védtelenek vagyunk a talajjal szemben, kőrakások, földbuckák, csupa megkerülendő akadály, kikerülendő árok, a jégben, a sárban vagy a hóban és az éjszakai ürülékben. Kint átjár a hideg, egészen a csontig hatol. Keresztüldőf a hideg. Jépengékkal. Kint hidegtől világos az éjszaka. A jégen vagy a havon kéken világlik a hold árnyéka.

Kezdődik az appel. A blokkok ontják magukból az árnyakat. Hidegtől és fáradtságtól elgémberedett mozdulatokkal tántorog a tömeg a Lagerstrasse felé. Kiáltások és üvöltések kavardásában ötös sorokba rendeződik. Hosszú időbe telik, míg az összes, a jégen, a sárban vagy a hóban megcsúszó árny sorba rendeződik, árnyak, amelyek keresik a többieket, és egymáshoz húzódnak, hogy a lehető legkisebb felületen érje őket a fagyos szél.

Aztán beáll a csend.

Behúzott nyakkal, behorpasztott mellkassal, mindenki az előtte álló hónaljába dugja a kezét. Az első sorban állóknak nincs hová dugni a kezüket, váltjuk egymást. Mellkas a hátnak, szorosan tartjuk egymást, és bár egyetlen véráramlat, egyetlen vérkeringés köt össze bennünket, mégis jéggé fagyunk. Megsemmisít a hideg. A lábak, amelyek távoli, levált végtagokká lesznek, nem léteznek többé. A cipő még nedves volt a tegnapi hótól vagy sártól, az összes tegnaptól. Sosem szárad meg.

Most majd órákon keresztül kell mozdulatlanul maradni a hidegben és a szélben. Nem beszélünk. Ajkunkra fagynak a szavak. A hideg jéggé dermedt egy egész sereg nőt, akik mozdulatlanul állnak. Éjszaka. Hidegben. Szélben.

Mozdulatlanul állva maradunk, és csodálatos, hogy állva maradunk. Miért? Senki nem gondol arra, hogy „mi értelme”, legalábbis nem mondja. Az utolsó erőnkkel állva maradunk.

Állok a társaim között, és arra gondolok, ha egy nap visszajövök, és el akarom magyarázni ezt az elmagyarázhatatlant, azt fogom mondani: „Azt mondtam magamban, állva kell maradnod, állva kell maradnod az egész appel alatt. Ma még állva kell maradnod. Úgy fogsz visszajönni, ha egyáltalán visszajössz, ha ma még állva maradsz.” De ez nem lesz igaz. Semmit sem mondtam magamban. Semmire sem gondoltam. Az ellenállás akarata kétségtelenül valami sokkal mélyebben megbúvó, titkos helyre húzódott, amely darabokra tört azóta, most már sosem tudom meg. És ha a halottak azt akarták volna, hogy a visszatérők majd mondják el, képtelenek lennének rá. Semmire sem gondoltam. Semmit sem néztem. Semmit sem éreztem. Hidegcsontváz voltam, hideg hatolt a mélyedésekbe, amelyeket a bordák formálnak egy csontvázon.

Állok a társaim között. Nem nézem a csillagokat. Hidegpengék. Nem nézem a fehérén fénylő szögesdrótot az éjszakában. Hidegdőfés. Semmit sem nézek. Anyámat látom, megkeményedő akaratmaszkját, amivé az arca lett. Anyám. Messze. Semmit sem nézek. Semmire sem gondolok.

Minden lélegzetvétel olyan hideg, hogy felhasítja a légzőszerveket. Mindannyiunkat lecsupaszt a hideg. A bőr többé nem egy jól zárt védőburok a testen, még a has melegénél sem. Leng a tüdő a jeges szélben. Száradó ruha a kötélén. A szív egyre zsugorodik a hidegtől, húzódik össze, húzódik, hogy belesajdul, és ekkor hirtelen azt érzem, hogy valami nagyot reccsen, ott, a szív tájékánál. A szívem leszakad a mellkasáról, mindarról, ami körbeveszi, és a helyén tartja. Érzem, hogy egy kő zuhan le legbelül. Egyszer csak lezuhan. A szívem az. És káprázatos érzés kerít hatalmába. Milyen jó így, megszabadulni ettől a törékeny és akaratos szívtől. Olyan súlytalanságnak engedi át magát az ember, amely csak a boldogság sajátja lehet. Minden feloldódik bennem, minden boldogsággá hígul. Elengedem magam, és olyan finom átengedni magam a halálnak, finomabb, mint a szerelemnek, tudni, hogy nincs tovább, hogy nem kell többé szenvedni és küzdeni, nem kell többé a lehetetlent kérni ettől a szívtől, amely nem bírja tovább. A szédület egy szempillantásnál is rövidebb ideig tart, ami elegendő, hogy olyan boldogságot éljen meg az ember, amelyről nem hitte, hogy létezik.

És a sokkra térek magamhoz, Viva pofonjaitól az arcomon. Teljes erejéből üt, összeszorított szájjal, de nem néz rám. Viva erős. Nem ájul el az appel alatt. Én minden reggel. A szavakba önthetetlen boldogság pillanata. Viva sosem fogja megtudni, milyen.

Szólít, a nevemen szólít, amely messziről jut el hozzám, a semmi mélyéről – anyám hangját hallom. A hang megkeményedik: „Kibírod. Állj fel!” És érzem, hogy úgy kapaszkodom Vivába, mint egy gyerek az anyjába. Csimpaszkodom belé, aki megakadályozott, hogy a sárba, a hóba zuhanjak, ahonnan nem lehet felállni. És tusakodom, hogy válasszak a tudat, azaz a szenvedés, és a zuhanás, vagyis a boldogság között, és választok, mert Viva azt mondja: „Kibírod. Állj fel!” Engedelmeskedem, pedig egyszer úgy engednék a kísértésnek, egyetlenegyszer, hiszen csak egyszer kellene. Olyan könnyű itt meghalni. Csak hagyni kell elengedni a szívünket.

Újra birtokba veszem magam, birtokba veszem a testem, mint egy ruhát, egy hidegtől nedves ruhát, amelyet magára ölt az ember, a visszatérő pulzusomat, amely újra ver, a hidegtől lángoló, cserepes ajkaimat, amelyek felszakadnak. Újra birtokba veszem a bennem élő félelmet, és a reményt, amelyet erőszakkal nyomok el.

Viva lányít a hangján, és azt kérdezi: „Jobban vagy?“, és a hangja csupa gyengédség, olyan vigasztaló, hogy azt válaszolom: „Igen, Viva. Jobban vagyok.” Ajkaim formálják a szavakat, még jobban felszakítva a láztól és hidegtől cserepes számat.

A társaim között vagyok. Visszatérek a helyemre testi közelségünk nyomorúságos akolmelegében, és mivel muszáj teljesen magamhoz térnem, a gondolataim visszatérnek az appelhez, és azon gondolkozom: a reggeli appel – micsoda költői cím lenne –, a reggeli appel. Már fogalmam sem volt, reggel van-e vagy este.

Ez a reggeli appel. Keleten lassan megelevenedik az ég. Lángcsóva terül szét, fagyos lángok, és a sötétség, amely eddig összemosta az árnyainkat, lassacskán feloszlik, és az árnyakból arcok állnak össze. Ezekon a lilás, ólomszürke arcokon egyre erősödik a lilás, ólomszürke árnyalat, ahogy a világosság fokozatosan birtokába veszi az eget, és most már látni lehet, kikre csapott le ma éjjel a halál, kiket visz magával ma este. Mert a halál kiül az arcra, könnyörtelenül odatelepszik, és nem kell egymásra néznünk ahhoz, hogy mindnyájan tudjuk, amikor Suzanne Rose-ra nézünk, hogy meg fog halni, amikor Mounette-re nézünk, hogy meg fog halni. Látszik a halál az arccsontra tapadó bőrön, a szemüregre tapadó bőrön, az állkapocsra tapadó bőrön. És

tudjuk, hogy most már semmit sem érne, ha az otthonukat, a fiukat vagy az anyjukat emlegetnék. Túl késő. Többé semmit sem tehetünk értük.

Továbboszlik a sötétség. Közelednek a kutyaugatások. Érkeznek az SS-ek. A blokovák lehetetlen nyelveken kiáltanak: „Csendet!” A hideg belemar a hónaljából előbújó kezekbe. Vigyázzba áll tizenötezer nő.

Elhaladnak az SS-felügyelők – jól megtermettek a fekete körgallérban, a csizmában, a nagy, fekete kámzsában. Elhaladnak és számolnak. Sokáig eltart.

Miután elmentek, mindenki visszadugja a kezét az előtte álló hónaljába, felszakadnak az addig visszatartott köhögések és a blokovák lehetetlen nyelveken kiáltják a köhögések felé, hogy „Csendet!” Még mindig várni kell, várni kell a nappal.

Feloszlik a sötétség. Belobban az ég. Most iszonyú meneteket látunk elvonulni. A kis Rolande kérlel: „Engedjete az első sorba, látni akarom!” Később így szól majd: „Biztos voltam benne, hogy őt látom, eldeformálódtak a lábai, egész biztosan felismertem a lábáról.” Anyja néhány nappal azelőtt ment a revírbe. A kis Rolande minden reggel leste, hogy majd emlékezni tudjon, melyik nap halt meg az anyja.

Iszonyú menetek vonulnak el mellettünk. Az éjjeli halottakat hozzák ki a revírből, és viszik őket a hullaházba. Ágakból összeeszkábált hordágyon fekszenek meztelenül, egy lehetetlenül kicsi hordágyon. A láb – a lábszárcsont – a lábfejjel az egyik végén lóg, véznán és csupaszon. A másik végéről a csont és bőr, borotvált fej csüng alá. Középre foszladozó takarót hajítottak. Négy női fogoly fogja a hordágy négy sarkánál, és tényleg mintha feldobták volna a talpukat. A nők kínkeservesen haladnak a hóban vagy a sárban, leborítják a holttestet a 25-ös közelében lévő halomra, visszajönnek az alig könnyebb üres hordággal, és viszik a következő holttestet. Ezt kell csinálniuk egész nap, minden nap.

Nézem, ahogy elvonulnak, és kihúzom magam. Az előbb még átengedtem magam a halálnak. A kísértés minden hajnalban. Amikor viszik a hordágyat, összeszedem magam. Meg akarok halni, de nem akarok a kis hordágyra kerülni. A kis hordágyra lógó lábbal és lógó fejjel, meztelenül a foszladozó takaró alatt. Nem akarok a kis hordágyra kerülni.

Megnyugtat a halál: semmit nem éreznék. „Nem félsz a krematóriumtól, akkor miért?” Milyen testvéries, testvéries a halál. Akik régen visszatetsző arccal festették meg, sosem látták. De az irtózat kerekedik felül. Nem akarok a kis hordágyra kerülni.

Így aztán tudom, hogy mindazok, akik odakerülnek, értem kerülnek oda, akik meghalnak, értem halnak meg. Nézem, ahogy odakerülnek, és azt mondom: nem. Hagyni magam belecsúszni a halálba, itt a hóban. Hagyd magad belecsúszni. Nem, mert ott van a kis hordágy. Ott a kis hordágy. Nem akarok a kis hordágyra kerülni.

Teljesen feloszlik a sötétség. Még hidegebb van. Hallom a szívemet, és beszélek hozzá, mint Arnolphe a szívéhez. Beszélek hozzá.

Mikor jön el az a nap, amikor nem kell többé parancsolni a szívnek, a tüdőnek, az izmoknak? Az a nap, amikor megszűnik ez a kényszerű szolidaritás az agy, az idegek, a csontok és a hasunkban lévő összes szerv között? Mikor jön el az a nap, amikor idegenek leszünk egymásnak, a szívem és én?

Kialszik a vörös égbolt, az egész ég holtápadtan dereng, és távol a derengő égen hollók röppennek fel, feketén, sűrű rajban csapnak le a mezőre. Várjuk az appel végét.

Várjuk az appel végét, hogy dolgozni induljunk.

Weiter

A négy sarkot az SS-ek jelezték, addig lehetett elmenni. Hatalmas építési terület volt. Minden együtt, ami éjjelente kísértett bennünket: kőtörés, útépités, homokásás, kővel és homokkal megrakott talyigák, árokásás, téglahordás egyik téglahalomból a másikba. A lengyel nőkkel voltunk különböző brigádokba osztva, amikor kereszteltük egymást, szomorú mosolyt váltottunk.

Amióta ragyogott a nap, melegebb lett az idő. Ebédszünetben az építőanyagra ülve ettünk. Miután befaltuk a levest – ami mindössze néhány percet vett igénybe, legtovább a tálalás tartott, sorokban várakozni a kondér előtt –, maradt egy kis időnk, mielőtt visszatértünk volna a kövekhez, a homokhoz, az úthoz, az árkokhoz és a téglákhoz. A ruhakivágásokban irtottuk a tetveket. Ott gyűlt össze a legtöbb. Nem mintha ez az öldöklés bármit is változtatott volna a számukon. Ez volt a pihenőnk. Lehangelő. A déli lazítás, amikor leülhettünk, mert szép volt az idő.

Beszéltünk, kisebb baráti körökben. Mindenki elmondta, honnan jött, mesélt az otthonáról, hívta a többieket. Eljöttek majd, ugye? Mindenképp eljöttek. Megígértük. Mennyit utaztunk.

„Weiter!” A kiáltás félbeszakítja ringatózó álmainkat.

„Weiter!” Kinek szánták?

„Weiter!”

Egy nő igyekszik a patak felé, csajkával a kezében, biztosan ki akarja mosni. Megáll, habozik.

„Weiter!” Neki szól?

„Weiter!” Csúfondárosan cseng az SS hangja.

A nő bizonytalan. Tényleg menjen tovább? Hát nem tilos ennél a helynél a patakhoz menni?

„Weiter!” – parancsolja az SS, most már ellentmondást nem tűrő hangon.

A nő továbblép, megint megáll. A mocsár mélyéről minden rezdülése egyetlen kérdőjel: „Itt, itt lehet?”

„Weiter!” – üvölti az SS.

Úgyhogy továbbmegy. A patak folyásával szemben indul.

„Weiter!”

Egyetlen lövés. A nő összeesik.

Az SS visszaveszi a vállára a fegyverét, füttyent a kutyájának, odamegy a nőhöz. Főlé hajol, felfordítja, mint egy vadat.

A többiek, a posztjukon, nevetnek.

Alig húsz lépéssel ment túl a megengedettnél.

Megszámoljuk magunkat. Mindannyian megvagyunk?

Amikor az SS a vállára vette a fegyverét, és célzott, a nő pont a nap felé sétált.

Azonnal meghalt.

Lengyel volt.

Néhányan semmit nem láttak és kérdezősködnék. Mások azon gondolkodnak, valóban látták-e, és nem mondanak semmit.

Szomjúság

A szomjúság, tudjátok, amiről a felfedezők meséltek a gyerekkori könyveinkben. A sivatagi szomjúság. Amikor délibábot látnak, és az elérhetetlen oázis-hoz tántorognak. Három napon keresztül gyötri őket a szomjúság. A könyv patetikus fejezete. A fejezet végén megérkezik a karaván az élelmiszer-utánpótlással, amely a vihar miatt tévedt el a nyomaveszett úton. A felfedezők feltépik a tömlőt, isznak. Isznak, és aztán már nem szomjasak. Ez a nap, a meleg szél szomjúsága. Sivatag. Halovány pálmafa a vörös homokban.

A mocsári szomjúság égetőbb, mint a sivatagi. A mocsári szomjúság hetekig tart. A tömlők sosem érkeznek meg. Az ész megbicsaklik. A szomjúság

legyűri az észet. Az ész mindennek ellenáll, a szomjúságnak enged. A mocsárban nincs délibáb, nincs az oázis reménye. Sár. Sár. Sár van és nincs víz.

Van a reggeli szomjúság, és van az esti szomjúság.

Van a nappali szomjúság, és van az éjszakai szomjúság.

Reggelente, ébredéskor a száj szóra nyílik, és egyetlen hang sem hagyja el. A rémület az egész lényedet megragadja, olyan heves rémület, mint az álomban. Az ajkak beszélni próbálnak, a száj bénult. A száj nem tud szavakat formálni, amikor száraz, amikor nincs benne több nyál. A tekintet messze réved, ez már az örület tekintete. A többiek azt mondják: „Örült, megörült az éjjel”, és közben olyan szavakat mondanak, amelyek az elmét hivatottak észhez téríteni. Meg kellene magyarázni a többieknek. Az ajkak nem hajlandók. A száj izmai meg akarják kísérelni az artikulálást, de nem artikulálnak. A tehetetlen kétségbeesés, hogy elmondjam nekik a rémületet, amely elkapott, az érzést, hogy meghaltam, és hogy tudom.

Amint meghallom a csörömpölést, futok a teáskondérokhoz. Ezek nem a karaván tömlői. Ugyan több liter tea van, de apró porcióban kimérve mindenkinek csak egy adag jár, és a többiek még mind isznak, amikor én már rég megittam a sajátomat. A szám még csak be sem nedvesedett, és a szavak még most is ellenállnak. Az arc rátapad a fogakra, a nyelv kemény, feszes, az állkapocs megmerevedik, és mindig ez az érzés, hogy meghaltam, hogy meghaltam, és hogy tudom. A tekintetben egyre inkább eluralkodik a rettegés. Érzem, ahogy növekszik a rettegés a szememben, egészen a tébolyig nő. Minden kívül van, minden kiesik. Az ész elveszíti a kontrollt. Szomjúság. Lélegzem? Szomjas vagyok. Ki kell menni az appelra? Elveszem a tömegben, nem tudom, hová megyek. Szomjas vagyok. Hidegebb lett az idő vagy melegebb? Nem érzem. Szomjas vagyok. Ordítanom kell, annyira szomjas vagyok. És az ínyemhez erő ujj megtapintja a szárazat a számon. Az akaratom összeomlik. Egyetlen rögeszme marad: inni.

És amikor a blokova a könyvéért küld, és az elkerített rész szegletében megtalálom a szappanos mosdótálat, amelyben mosakodott, egyetlen mozdulattal toloom arrébb a koszos habot, és térdelek a tál mellé, majd inni kezdek, mint egy kutya, aki fürgén lefetyel a nyelvével. Visszahökölök. A szappanos víztől, amelyben a lábukat mosták. Az észvesztés határán döbbenek rá, a szomjúság mily mértékben kezdte ki az ítélőképességemet.

Visszajutok az appelra. És a rögeszmémhez. Inni. Bárcsak jobbra indulnánk. A jobb oldali úton van egy patak a kis hídnál. Inni. A szemeim nem látnak semmit, semmi mást, csak a patakot, a távoli patakot, amelytől el-

választ az egész appel, és az appelen tovább tart keresztülvergődni, mint egy sivatagon. Az oszlop formálódni kezd az induláshoz. Inni. A sor szélére állok, a patakparthoz közelebb eső oldalra.

A patak. Én már jóval az érkezés előtt ugrásra készen állok, mint egy vadállat. Jóval azelőtt, hogy a patak látótávolságba kerülne, a kezem a csajkát szorítja. És amint felbukkan, ki kell lépni a sorból, futni előre, leereszkedni a csúszós folyóparton. Olykor be van fagyva, gyorsan kell betörni a jeget, szerencsére a hideg egyre enyhül, a jég nem vastag, gyorsan kell betörni a jeget a csajka peremével, vizet kell merni és vissza kell mászni a csúszós folyóparton, visszaszaladni a helyemre, mohó szemmel a vízre meredve, amely kiömlik, ha túl gyorsan lépek. Az SS odarohan. Üvölt. A kutyája előtte rohan, majdnem elkap. A többiek berántanak, és elnyel a sor. Mohó szemem a lépteimre lötytyenő vízre mered, nem látom az aggodalmat az arcukon, az aggodalmat, amit én okoztam. Távollétem végeérhetetlennek tűnt számukra. Inni. Én nem féltém. Inni. Mint minden reggel, elmondják, hogy örülség lemenni a patakhoz a SS-szel és a kutyájával a nyomomban. A múltkor a kutya szét-tépett egy lengyel nőt. Ráadásul ez mocsárvíz, ez a víz hastífuszt okoz. Nem, ez nem mocsárvíz. Iszom. Nincs is annál nehezebb, mint lapos csajkából inni menet közben. A víz ide-oda csapkod, lecsurog az államon. Iszom. Nem, ez nem mocsárvíz, ez egy patak. Nem válaszolok, mert még nem tudok beszélni. Nem mocsárvíz, de rohadtlevíl-íze van, és még ma is a számban érzem az ízet, amint erre a vízre gondolok, még akkor is érzem, ha nem gondolok rá. Iszom. Iszom, és jobban vagyok. A szám megtelik nyállal. Az ajkam szóra nyílik, de nem beszélek. A szemem visszanyeri a látását. Az élet visszatér. Rátalállok a légzésemre, a szívemre. Tudom, hogy életben vagyok. Lassan szopogatom a nyálam. Visszatér a tisztánlátás, és a tekintet – és meglátom a kis Aurore-t. Beteg, láztól kimerült, színevesztett száj, riadt szem. Szomjas. Nincs ereje lemenni a patakhoz. És senki nem akar lemenni miatta. Beteg, nem szabad ebből a veszélyes vízből innia. Meglátom, és arra gondolok: nyugodtan ihatna ebből a vízből, hiszen meg fog halni. Minden reggel mellém áll. Azt reméli, hogy meghagyok neki néhány cseppet a csajkám alján. Miért adnék neki a vízből? Úgyis meg fog halni. Vár. A szeme könnyörög, és én nem nézek rá. Magamon érzem szomjazó tekintetét, a fájdalmat a szemében, amikor visszaakasztom a csajkát az övemre. Visszatér belém az élet, és szégyellem magam. És én minden reggel érzéketlen maradok tekintetének kérlelésére, a szomjúságtól színevesztett ajkának esdeklésére, és minden reggel szégyellem magam, miután ittam.

A szám benedvesedik. Most már beszélhetnék. Nem beszélek. Azt akarom, hogy a nyál sokáig maradjon meg a számban. És a rögeszme: mikor ihatok

megint? Lesz ott víz, ahol dolgozni fogunk? Soha nincs víz. A mocsár ilyen. A sárlepte mocsár.

A többiek azt gondolták, megőrültem. Lulu azt mondta: „Vigyázz magadra. Tudod jól, hogy itt mindig nagyon óvatosnak kell lenni. Meg fognak ölni.” Nem hallottam. Többé nem hagytak magamra, és azt mondták maguk között: „Vigyázni kell Ch.-ra, megőrült. Nem látja sem a kápókat, sem az SS-eket, sem a kutyaikat. Megdermed, zavaros a tekintete, nem dolgozik. Nem érti, amikor ráüvöltenek, összevissza járkál. Meg fogják ölni.” Féltettek, féltek a szemembe nézni az őrült tekintetem miatt. Őrültnek gondoltak, és minden bizonnyal az is voltam. Semmire sem emlékeztem ezekből a hetekből. És e hetek során, ami a legnehezebb időszak volt, olyan nagyon sokan haltak meg azok közül, akiket szerettem, és nem emlékeztem, hogy felfogtam volna a halálukat.

Azokon a napokon, amikor a másik irányba indulunk, nem tudom, hogyan bírom a csalódást.

Van a reggeli szomjúság, és van az esti szomjúság.

Reggel óta csak az ivásra gondolok. Amikor felszolgálják a déli levest, olyan sós, annyira sós, felszakítja az aftától égő száját. „Egyél. Enned kell.” Annyian meghaltak már, mert visszautasították az ételt. „Próbáld csak meg. Ma elég híg.” „Nem, sós.” Visszaejtem a kanalat, amit megpróbáltam a számba tenni. Semmi nem csúszik le, ha nincs elég nyál a szájban.

Néha a targoncákhoz megyünk. Bontási terület vékony törpecserjékkel a romokban álló házak között. A fákat zúzvara borítja. Minden adag kőhalomnál, amit a targoncához viszek, megérintek egy fát, és leszakítok egy kisebb ágat. Nyalom a zúzmarát, és nem gyűlik nyál a számban. Amint az SS távolodik, szaladok a tiszta hóhoz, már csak egy talpalatnyi terület maradt fehérén, mint egy száradni kiterített lepedő. Felkapok egy marék havat, és a hótól nem gyűlik nyál a számban.

Amikor elhaladok a földbe ásott víztartály mellett, elkap a szédület, minden forog körülöttem. Csak azért nem vetem bele magam, mert Carmen-nel vagy Vivával vagyok. És ők minden egyes alkalommal megpróbálják kikerülni. Én pedig húzom őket arrafelé, és ők jönnek utánam, nem eresztenek, majd a széle előtt durván visszarántanak.

A pihenő alatt a lengyel nők a tartály köré gyűlnek, és drótkötélre erősített csajkával merítenek vizet a mélyből. Egyikük, amint leereszti a csajkát, szinte teljesen elmerül a tartályban, a többiek a lábánál fogva tartják. Felhúzó egy kevés zavaros vizet, és iszik. Aztán egy másik merít. Odamegyek, és megértetem

velük, hogy én is szeretnék. A csajka visszaereszkedik a drótkötélen, a lengyel annyira behajol, hogy majdnem utánazuhan, felhúz megint egy kis vizet, amit felém nyújt, miközben azt mondja: „Kleba?” Nincs kenyérem. Az összes kenyéremet odaadom este a teáért. Könyörögve válaszolok, nincs kenyérem. Kiborítja a csajkát, a víz szétfolyik. Összeesnék, ha Carmen vagy Viva nem teremne ott.

Amikor a mocsárban vagyunk, egész nap a visszaútra gondolok, a patakra. De az SS nem felejtette el a reggelt. Amint a kanyarhoz érünk, ahonnan már látni a kis hidat, előresiet. Lemászik a patakhoz, és a kutyáját tapicskoltatja benne. Amikor megérkezünk, a víz posványos, bűzölög. Én azért innék belőle – lehetetlen: minden ór lesben áll.

Van a nappali szomjúság, és van az esti szomjúság.

Estéknként, az egész appel alatt a teára gondolok, amit nemsokára kiosztanak. Ott vagyok az elsők között, akik megkapják. A szomjúság vakmerővé tesz. Mindent félrelökök, hogy a többiek elé kerüljek. Iszom, és miután ittam, még szomjasabb vagyok. Ez a tea nem oltja a szomjat.

Kezemben most ott a kenyérem, a kis darab kenyér és a néhány gramm margarin, ami az esti étkezést jelenti. Kezemben tartom mindkettőt, és kockáról kockára adom oda bárkinek, a teaadagjáért cserébe. Reszketek, nehogy senki ne akarjon cserélni. Végül mindig találok valakit, aki hajlandó. Minden este elcserélem a kenyéremet néhány kortyért. Azonnal megiszom, és még szomjasabb vagyok. Amikor visszamegyek a többiekhez, Viva azt mondja: „Meghagytam neked a teámat (vagy amit itt teának neveznek), elalvás előtt megkapod.” Nem tudja kiváratni velem. Megiszom, és még szomjasabb vagyok. A patak vizére gondolok, amit a kutya bemocskolt az előbb, egy egész csajkával szerezhettem volna belőle, és szomjas vagyok, még szomjasabb.

Van az esti szomjúság, és van az éjjeli szomjúság, a legkegyetlenebb. Mert éjjel iszom, iszom, és a víz azonnal felszárad, megszilárdul a számban. És minél többet iszom, annál jobban telik meg a szám megkeményedő, rohadt levelekkel.

Vagy egy gerezd narancs. Szétmállik a fogam között, és tényleg, ez egy gerezd narancs – hihetetlen, hogy lehet itt narancsot találni –, tényleg egy gerezd narancs, érzem a narancs ízét a számban, a leve még a nyelvem alá is lecsurog, érinti a szájpaddlásomat, az ínyemet, lefolyik a torkomon. Kicsit savanyú és csodálatosan friss narancs. Ez a narancsíz és a szétfolyó frissesség érzete felébreszt. Az ébredés iszonyatos. Pedig a pillanat, amikor a narancshéj enged a fogaimnak, olyan szédületes, hogy szeretném előidézni ezt az álmot.

A nyomában járok, erőltetem. Aztán megint kővé merevedő, habarcsos rohadtlevel-massza. A szám száraz. Nem keserű. Amikor az ember keserűnek érzi a száját, még nem vesztette el az ízeket, még van nyál a szájában.

Holttest. Bal szemét patkány rágta. A másik szem nyitva. Szempilla-
cafatok.

Próbáljátok nézni. Csak próbáljátok nézni.

Egy férfi, aki már nem bírja tovább. A kutya a fenekébe mar. A férfi nem áll meg. Megy tovább. A két lábon lépő kutya pofája a férfi fenekében.

A férfi megy. Nem kiáltott. Folyik a vér a nadrág csíkjain. Egyre nagyobb lesz belülről a folt, mint az itatóspapíron.

A férfi megy. Húsában a kutya fogai.

Próbáljátok nézni. Csak próbáljátok nézni.

Egy nő, akit a karjánál fogva húz két másik. Zsidó. Nem akar a 25-ös blokkba menni. A másik kettő vonszolja. Ellenáll. Térde a földet horzsolja. Ingujja felcsúszik, egészen a nyakáig ér. A nadrág – egy férfinadrág – szétnyílik, kifordulva lóg és csak a bokája tartja. Egy csupasz béka. Meztelen ágyék, soványságtól behorpadt fenekén vér- és gennyfoltok.

Üvölt. Térde felszakad a kavicson.

Próbáljátok nézni. Csak próbáljátok nézni.

FORDÍTOTTA MARCZISOVSZKY ANNA

© Fortepan